

การพัฒนาแบบการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทโดยชุมชน

The development of conflict reconciliation mediation Model by community

สุรศักดิ์ ศรีสาร (Surasak srisran) *

ยุวรี พลพันธ์ (Yuwaree Polpanthin) **

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทในการพัฒนาแบบการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทโดยชุมชน 2) พัฒนาและประเมินรูปแบบการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตพื้นที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาท อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอมะนัง จังหวัดอุดรธานี รวมทั้งสิ้นจำนวน 400 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประธานฯ และสมาชิกศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชน จำนวน 160 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า

1. ความคิดเห็นด้านพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนอย่างมีสมานฉันท์พบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนมีพฤติกรรมเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนอยู่ในระดับมาก

2. การไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์นั้น ต้องใช้ทุนของชุมชนคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนาและไม่เป็นทางการ และอาสาสมัครในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยขึ้นในชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนโดยใช้หลักการต่าง ๆ คือ ความพึงพอใจ ความโปร่งใส ความเป็นกลาง การประสานงานการมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์ การลดขั้นตอน ความเป็นเครือญาติ ความยืดหยุ่น และความรู้ เพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนสมานฉันท์ โดยเรียกชื่อย่อรูปแบบนี้ว่า “CPR MODEL” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และการรับรองโดยเวทีประชาคม

คำสำคัญ : การไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์

* นักศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

The objectives of this research were : 1) to study the basic information about reconciliation settlement for develop the reconciliation and dispute settlement system in community 2) to develop and evaluate reconciliation and dispute settlement system in community with conformity through the participation of the public and key informants by mix method research and quantitative research by gather information from public around community reconciliation center area in Amphoe Bang Khonthi Samut Songkhram Province, Amphoe Phrao Chiangmai Province and Amphoe Mueang Udon Thani Province totally 400 people and qualitative research by gather information from leader and member of community reconciliation center area totally 160 people. The research instrument were questionnaire, interview analyzed by percentage, mean, standard deviation and content analysis. The result of the research were

1. The opinion of public for the community reconciliation center found out the most of public behavior has satisfaction in high level

2. The reconciliation and dispute settlement system in community with conformity must consist of the people in community include subdistrict head, village head, formal leader, informal leader and community volunteer who perform reconciliation process through the participation of the public by using the measure were satisfaction, transparency, impartial, participation, public relation, reducing procedure, relative, flexibility and knowledge for conformity in community by the name of “CPR MODEL” which was evaluated by expert sand affirm by public forum.

Keywords : Reconciliation Mediation Model by Community with Harmonization .

บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีโครงสร้างแบบหลวมๆ มีความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมแต่สามารถผสมผสานได้อย่างกลมกลืน จนเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ รักอิสระ ยึดมั่นในสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ยอมรับในระบบอาวุโสและระบบอุปถัมภ์ ไม่นิยมความรุนแรง ชอบการประนีประนอม และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในโลกโลกาภิวัตน์ ที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว การคมนาคม สะดวกสบาย และมีการเปลี่ยนค่านิยมในการบริโภค ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิต บางประการทั้งในเมืองและชนบท สังคมไทยยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติ เคารพผู้ที่รักและนับถือรวมกลุ่มกัน อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่ร่วมใจกันทำบุญตามเทศกาล เช่น การทำบุญวันสงกรานต์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การนำของขวัญและน้ำอ้อยไปรดน้ำขอพรจากบิดา มารดา และญาติผู้ใหญ่ เป็น

การฝึกฝนคนให้มีความกตัญญู การทำบุญวันเข้าพรรษา การทอดกฐิน ฯลฯ ล้วนแต่เป็นการกล่อมเกลาจิตใจให้มีความเสียสละเพื่อส่วนร่วม มีความสามัคคี และเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน (ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน,2015) ทั้งนี้ เพราะแต่เดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชนบทที่มีการทำนา และการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลัก การผลิตแต่เดิมก็เป็นแต่เพียงให้พอมีพอกิน ไม่ได้ผลิตอย่างใหญ่โตเพื่อส่งออกไปค้าขายกับต่างประเทศ จึงไม่มีความจำเป็นในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มุ่งหวังผลิตสิ่งต่างๆ เพื่อส่งออกไปขายนอกประเทศ การผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งแต่เดิมผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ด้วยเทคโนโลยีง่ายๆ แบบดั้งเดิมก็เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเป็นจำนวนมากโดยอาศัยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทันสมัยเข้ามาช่วย มีการลงทุนและ การใช้ที่ดินอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการใช้ ที่ดินที่มีการขยายเขตการเพาะปลูกพืชพันธุ์ นานาชนิดไปตามบริเวณต่างๆ โดยเฉพาะที่ดอน และที่ตามป่าเขา ก่อให้เกิดการรุกร้า ป่าสงวน และการทำลายสภาพแวดล้อมอย่างกว้างขวาง การผลิตแบบที่เป็นแบบเกษตรอุตสาหกรรมที่ ชาวบ้านธรรมดาทั่วไปซึ่งไม่มีศักยภาพทั้งใน ด้านเงินทุน กำลังคน และเทคโนโลยีจะทำได้ จึง เป็นเรื่องของบุคคลร่ำรวยที่เป็นนายทุน สิ่งที่ควบคู่กันไปกับการเกษตรอุตสาหกรรมคือ การขยายตัวทางอุตสาหกรรม เกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่นำทรัพยากรต่างๆ ของประเทศมาผลิตสินค้าประเภทต่างๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดย่านอุตสาหกรรม และย่านธุรกิจขึ้นตามเมืองต่างๆ ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคมากมาย เหล่านี้ล้วนมีผล ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คน ในท้องถิ่นต่างๆ อยู่ตลอดเวลา มีทั้งการย้ายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง เช่น ในภาคอีสานไปอยู่ ทางภาคกลาง และภาคใต้ เป็นต้น กับการย้าย จากท้องถิ่นในชนบทเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือทำงานเป็นกรรมกรในเมือง ซึ่งการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานดังกล่าวนี้ มีผลกระทบ ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ในชนบท สังคมต้องมีกรอบที่เป็นบรรทัดฐานร่วม หากต่างฝ่ายต่างเลือกกระทำสุดแท้แต่ อารมณ์จะนำทาง ความขัดแย้งย่อมหาจุดลงตัวไม่ได้ การจัดการความขัดแย้งนี้อาศัยความคิดเห็นที่ตรงกันก่อนเป็นสำคัญ หากสมาชิกสังคมเข้าใจถูกต้องตรงตามกัน ย่อมจัดการความขัดแย้งให้ถูกทางไม่ยากนัก และความขัดแย้งมีอาจมองจากปัจจัยภายนอก เป็นต้นว่า การแย่งชิงอำนาจทางการเมือง การจัดสรร กระจายผลประโยชน์ไม่ลงตัวเพียงด้านเดียว แต่จะต้องลงลึกไปยังจิตวิญญาณมวลชน (จิตวิทยา) อันเป็นมูลเหตุจากภายในของคู่ขัดแย้งเหล่านั้น (ชมพู่ โกติรัมย์ : 2552) ประเภทของความขัดแย้งตามแนวทางของ Moore ว่าสามารถแบ่งออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ (วันชัย วัฒนศัพท์ ,2542,หน้า 14-15)

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict)
2. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interests Conflict)
3. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict)
4. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict)
5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict)

การทำความเข้าใจ "รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย" ต้องพิจารณาถึงเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความขัดแย้งและวัฒนธรรม" เป็นลำดับแรกโดยต้องพิจารณาว่าการจัดการความขัดแย้งเป็นศาสตร์หรือเป็นศิลปะ คำถามนี้ได้มีการหาคำตอบกันมาเป็นเวลานาน นักทฤษฎีอาจมีแนวโน้มที่

มองเป็นศาสตร์ แต่นักปฏิบัติ (ผู้ที่ลงมือพยายามแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ที่ปรากฏจริงในสังคม) มักจะมองว่าต้องอาศัยศิลปะของการพูดจากัน ดูว่าเมื่อไรควรนำเรื่องไหนมาพูด เมื่อไรยังไม่เหมาะ จะมีน้ำเสียงอย่างไรเป็นต้น

การมองเป็นศาสตร์ก็จะให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องของวัฒนธรรมในการจัดการความขัดแย้ง เพราะการรู้จักวิธีพูดและท่าทางที่ควรใช้ ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมโดยตรง จากความเห็นที่แตกต่างกันนี้ จึงอาจแบ่งทัศนะเกี่ยวกับเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับรูปแบบการแก้ไขความขัดแย้ง" ออกได้เป็น 3 ทัศนะ (ประเวศ วะสี : 2551, น.28)

ทัศนะที่ 1 ทุกสังคมมีบางอย่างคล้ายกัน เนื่องจากลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ ความขัดแย้งในสังคมต่าง ๆ จึงอยู่บนรากฐานเหมือนกัน ซึ่งลึกกว่าวัฒนธรรม ดังนั้นเราสามารถศึกษาหารูปแบบการจัดการแก้ไขความขัดแย้งที่เป็นสากลและสามารถนำมาใช้ข้ามวัฒนธรรมอย่างได้ผล เช่น การศึกษาเทคนิค และวิธีการเรื่องการเจรจาต่อรอง การใช้คนกลางไกล่เกลี่ย จากประเทศที่พัฒนาวิธีการเหล่านี้มาแล้ว

ทัศนะที่ 2 ความขัดแย้งในสังคมไม่ได้มาจากพื้นฐานทางชีวภาพของมนุษย์ แต่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมโดยตรง ดังนั้นเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละสังคม และวิธีการแก้ไขต้องหาใหม่ให้เหมาะสมกับแต่ละสังคม โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมเป็นหลัก ถ้าใช้วิธีการที่พัฒนามาในวัฒนธรรมอื่นก็จะไม่ประสบความสำเร็จหรือไม่ยั่งยืน

ทัศนะที่ 3 เป็นทัศนะผสมผสานโดยมองว่า ความขัดแย้งในสังคม มีสาเหตุที่มาจากทั้งธรรมชาติมนุษย์ และวัฒนธรรม ดังนั้นบางส่วนของวิธีการจัดการอาจใช้ร่วมกันได้ บางส่วนต้องปรับให้เข้ากับสังคมโดยเฉพาะ

ผลของการพยายามศึกษาและปฏิบัติในเรื่องนี้ดูเหมือนให้น้ำหนักแก่ทัศนะที่ 3 คำถามที่สำคัญ คือ ต้องปรับส่วนไหน ไม่ต้องปรับส่วนไหน ของวิธีการที่พัฒนามาจากที่อื่น สำหรับสังคมไทย ก็คือคำถามว่า เพื่อที่จะแก้ไขความขัดแย้งในสังคมเราที่เผชิญอยู่ทุกวันนี้เราจะนำความรู้ที่มีคนพัฒนามาแล้วมาเป็นประโยชน์ในขั้นตอนใดของการแก้ไขความขัดแย้ง และในกรณีที่ความรู้ที่มาจากที่อื่นยังใช้ไม่ได้เราจะพัฒนาวิธีการที่เหมาะสมอย่างไร

การยุติความขัดแย้ง คือ การไกล่เกลี่ยระบอบข้อพิพาท ซึ่งการไกล่เกลี่ยมีประโยชน์แก่การเจรจาต่อรองระหว่างคู่ความมากมายหลายประการ เช่น ช่วยเปิดช่องทางแห่งการสื่อสารระหว่างคู่ความ ซึ่งหากไม่มีคนกลางเข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยแล้วก็อาจเป็นการยาก ที่คู่ความจะสามารถเจรจาติดต่อกันได้ ในกรณีที่เรื่องพิพาทมีคู่ความเป็นจำนวนมาก การไกล่เกลี่ยจะเป็นการช่วยประสานคนหมู่มากให้เข้ามาเจรจาพร้อมเพรียงกันได้ในระหว่างการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถช่วยให้คู่ความเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงของตัวคู่ความเองและคู่ความฝ่ายตรงข้าม ช่วยให้คู่ความเข้าใจถึงสิทธิของคู่ความที่มีอยู่เหนือฝ่ายตรงข้าม ช่วยก่อให้เกิดข้อสรุปที่สร้างสรรค์ ช่วยค้นหาข้อตกลงอันเป็นที่ยอมรับได้ของคู่ความทุกฝ่าย ช่วยให้คู่ความเข้าใจถึงข้อจำกัดในการเจรจาต่อรอง ช่วยประเมิณหรือหาหนทางเลือกต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันได้ช่วยให้คู่ความใกล้ชิดเข้าหากันมากขึ้นและใน ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งของการไกล่เกลี่ยคดีในศาลนั้น ก็คือการไกล่เกลี่ยคดีฟ้องขับไล่ที่มีคู่ความเป็นจำนวนมาก ซึ่งโดยปกติมักจะเป็นกรณีของเจ้าของที่ดินเป็นโจทก์ฟ้องชาวบ้านจำนวนมากเป็นจำเลย และเนื่องจากจำเลยแต่ละรายต่างก็มักจะมีข้อต่อสู้ที่ไม่เหมือนกันไปทั้งหมดเสียทีเดียว การรวมพิจารณาคดีจึงมักจะกระทำมิได้ เพราะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่การไกล่เกลี่ยไม่ถูกจำกัดโดยข้ออ้างเช่นนั้น ดังนั้น การไกล่เกลี่ยเพียงคดีเดียวซึ่งรวมคดีที่ถูกฟ้องไว้เป็นจำนวนมากและมักจะมีจำนวนเกิน

กว่า 100 คดีขึ้นไป หากกระทำสำเร็จย่อมจะเป็นประโยชน์ แก่การพิจารณาคดีของศาลเป็นอย่างยิ่ง และส่งผลทำให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ตามมา เช่น ความยุติธรรมที่เสมอภาคกัน การไม่ต้องประสบกับการบังคับคดีที่ยุ้งยากเพราะการใช้กฎหมายที่อื้อแพ่ง ย่อมไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา และรวมทั้งเวลาที่ไม่ต้องเสียไป เป็นต้น (วันชัย วัฒนศัพท์ : 2550)

สภาพปัญหาต่างๆ ดังกล่าวมานี้พบว่า มีอยู่ในหลายๆ ประเทศเช่นกัน โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้ทำโครงการระงับข้อพิพาทโดยทางอื่น (Program for Alternative Dispute Resolution) หรือ ADR นั้น ได้นำทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาทที่ใช้ได้ผลมากที่สุด เช่น การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาท หรือการอนุญาโตตุลาการเช่นนี้ เข้ามาช่วยในการลดปริมาณคดีลง เนื่องจากเห็นว่า จำนวนคดีที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนมีจำนวนสูงกว่าอัตราผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้นก่อให้เกิดคดีความค้างในศาลเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะเกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจโดยรวมเป็นอย่างมากแล้ว ยังมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของคู่ความจำนวนมากที่น่าคดีขึ้นสู่ศาล และหวังว่าศาลเป็นที่พึ่งที่สำคัญ ฉะนั้น โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังก่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล รวมทั้งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลด้วย จึงมีส่วนช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างค้างอยู่ในศาลลงได้เป็นจำนวนมากและช่วยลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้เป็นจำนวนมากด้วย อย่างไรก็ตาม การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยในปัจจุบันที่นำไปสู่การปฏิบัติ ยังไม่สามารถลดจำนวนคดีของศาลที่ยังมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้ บางครั้งคดีความเล็กน้อยที่พอจะตกลงยอมความกันได้ แต่ก็ไม่สามารถยุติข้อพิพาทกันในชั้นไกล่เกลี่ยได้ เพราะคู่ความต่างเห็นแก่ประโยชน์ของตนเองไม่ยอมเสียเปรียบ ทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองในกระบวนการยุติธรรม (สมภาคย์ ตระการกุลพันธ์ : 2552,1)

จากสถิติการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้มีการพัฒนาปรับปรุงเนื้อหาสาระกฎหมาย เพื่อกำหนดแนวทางวิธีการปฏิบัติและดำเนินคดีทั้งในชั้นจับกุม สอบสวน และการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรม และบัญญัติกฎหมายออกบังคับใช้อย่างต่อเนื่องแต่ก็มิได้ทำให้ผู้ต้องขังในเรือนจำลดลงแต่อย่างใด อีกทั้งปริมาณคดีก็มีปริมาณมากขึ้นทำให้ปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำมีปริมาณมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นนักโทษที่ต้องคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดหรือผู้ต้องขังในชั้นสอบสวน ชั้นไต่สวนพิจารณาคดี ชั้นอุทธรณ์ฎีกา หรือผู้ต้องขังประเภทฝากขัง กักกันหรือกักขัง ทำให้ประสิทธิภาพในการพัฒนาและฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับไปเป็นพลเมืองดีในสังคมในชุมชนต่อไป เป็นไปได้อย่างยิ่งขึ้น (กรมราชทัณฑ์,2559) และข้อมูลล่าสุด ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2559 ประเทศไทยมีผู้ต้องขัง ดังปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงประเภทผู้ต้องขัง

ประเภท	รวม	ร้อยละ
1.นักโทษเด็ดขาด	261,986	81.61
2.ผู้ต้องขังระหว่าง	57,251	17.83
2.1 อุทธรณ์-ฎีกา	25,564	79.63
2.2 ใต้สวน-พิจารณา	11,119	3.46
2.3 สอบสวน	20,568	6.40
3.เยาวชนที่ฝากขัง	167	0.05
4.ผู้ถูกกักกัน	13	0.00
5.ผู้ต้องขัง	1,592	0.49
รวมผู้ต้องขังทั้งสิ้น	321,009	100

จากข้อมูลตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2559 ประเทศไทยมีผู้ต้องขังจากระบบกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จำนวน 321,009 คน เป็นนักโทษที่ศาลพิพากษาคดีเสร็จสิ้นคดีแล้ว จำนวน 261,986 คน แต่ในขณะเดียวกันจะเห็นได้ว่า ยังมีผู้ต้องถูกขังในขณะที่ยังไม่เสร็จสิ้นอีกจำนวน 57,251 คน ซึ่งผู้ต้องถูกขังดังกล่าวเป็นผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ซึ่งยังไม่ถูกฟ้องเป็นจำเลยในศาลถึงจำนวน 20,568 คน และยังมีผู้ต้องถูกขังในกรมราชทัณฑ์ในระหว่างที่ยังไม่ถึงที่สุด จำนวน 57,251 คน จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีผู้ต้องถูกขังในราชทัณฑ์จากระบบกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในขณะที่ยังไม่ได้รับการพิจารณาพิพากษาจนถึงที่สุดอย่างจำนวนมากเกือบถึงร้อยละ 17.83 แสดงให้เห็นถึงการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพจากขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งกรณีคดีความที่ได้พิจารณาพิพากษาถึงที่สุดแล้ว และเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อยเช่นศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับ แต่ถ้าผู้นั้นไม่มีเงินชำระค่าปรับก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นได้ว่ามีผู้ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับถึง จำนวน 1,592 คน

ดังได้กล่าวแล้ว สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ รวมทั้งพฤติกรรมของคน ในการเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดาที่จะเกิดความขัดแย้งต่าง ๆ มากกว่าปกติ เนื่องจากการปรับตัว ปรับทัศนคติ จากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งประชาชน และหน่วยงานของรัฐในอัตราไม่เท่ากัน รวมทั้งการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพก็ยากขึ้น ในเมื่อหลายปัญหาอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะ ดังนั้นจึงเพิ่มความซับซ้อนของปัญหามากขึ้น การอยู่ร่วมกันใหม่บนสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งท้าทายสังคมประชาธิปไตยในทศวรรษหน้าอย่างมาก แต่จากการทุ่มเท ช่วยกันศึกษาและพัฒนารูปแบบต่าง ๆ ของการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สังคมไทย ก็จะสามารถผ่านพ้นช่วงการเปลี่ยนแปลงใหญ่นี้ โดยไม่บอบช้ำหรือเกิดความเจ็บปวดแก่สังคมมากจนเกินไป (ประเวศ วะสี : 2551, น. 27)

จะเห็นได้ว่า การใกล้ชิดระงับข้อพิพาทคู่ความสามารถตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ ย่อมทำให้คู่ความหันหน้าเข้าหากันได้อีกอย่างสมานฉันท์ ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะนักศึกษาด้านนิติศาสตร์ จึงมีความ

สนใจที่จะวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์” เพื่อให้ชุมชนใช้เป็นรูปแบบในการใกล้เคียงข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย :

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทในการพัฒนาแบบการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยชุมชน
2. เพื่อพัฒนา และประเมินรูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์โดยอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้การรวบรวมข้อมูลทั้งเครื่องมือเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ประชากร คือ ประธานฯ และสมาชิกศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาทชุมชน จำนวน 160 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 400 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ การแปลค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) คือ

ข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 -1.00 คัดเลือกไว้ใช้ได้

ข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.5 พิจารณาปรับปรุงหรือตัดทิ้ง

ผลการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามแต่ละชุดดังต่อไปนี้

ชุดที่ 1 ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามสำหรับประชาชน ระหว่าง 0.61 – 1.00

ชุดที่ 2 ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามสมาชิกศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาทชุมชน ระหว่าง 0.80 – 1.00

จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับการพิจารณาตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาทำการปรับปรุงแก้ไข และขอความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ก่อนจะนำแบบสอบถามไปหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างละ 30 คน ซึ่งได้แก่ ประธานศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาทชุมชน สมาชิกศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาทชุมชน และประชาชน ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง แบบสอบถามชุดที่ 1 แบบสอบถามประชาชน มีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ .758 และแบบสอบถามชุดที่ 2 แบบสอบถามประธานฯ กรรมการศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาท มีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ .865

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัยแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการดำเนินงานศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาท ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวิธีที่เป็นเลิศของศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาท ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาปัจจัยหรือเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาทชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การสร้างรูปแบบการการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดย

ชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ และขั้นตอนที่ 6 การรับรองรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ รายละเอียดตามแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทโดยชุมชน

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสอบถามผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างและประชาชนซึ่งสามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่หนึ่งได้ข้อสรุป ดังนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในจังหวัดอุดรธานี จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 560 คน ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน จำนวน 361 คน (82.14%) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 526 คน (95.92%) และมีภูมิลำเนาเกิดอยู่ในจังหวัดเดียวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท จำนวน 532 คน (95%) ส่วนใหญ่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี จำนวน 323 คน (57.67%) ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 177 คน (31.60%) ประชากรส่วนใหญ่พึงพอใจมากที่สุดกับศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชน 280 คน (50%) สถานะในชุมชนส่วนใหญ่เป็นกรรมการยุติธรรมชุมชน 279 คน (82.1%) ด้านความคิดเห็นของประชาชนและกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ของประชากรในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ส่วนใหญ่ประชากรตอบข้อคำถาม จำนวน 22 ข้อ ดังนี้ ประชากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ จำนวน 5 ข้อ ดังนี้ ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในชุมชน ก่อให้เกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ไม่เห็นความสำคัญของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชน สร้างภาระให้คนในชุมชน และทำให้ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นสูญหาย อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 2.30 ส่วนข้อคำถามอีก 17 ข้อ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ คือ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชนทำให้คนในชุมชนตระหนักรู้ถึงปัญหาร่วมกันอย่างมีความสุข มีความรู้เพิ่มขึ้น ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีส่วนร่วม เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ฯ สนับสนุนศูนย์ฯ ได้รับประโยชน์จากศูนย์ฯ มีการกระจายอำนาจ เป็นการพัฒนาและส่งเสริม รับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะ มีความยั่งยืนป้องกันและเผื่อระวังผลกระทบด้านการเกิดคดีความในชุมชน ปลุกจิตสำนึกคนในชุมชน ให้ความรู้แก่คนในชุมชน เป็นการประชาสัมพันธ์ คนในชุมชนสามารถใช้บริการได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 66.35 และผลการวิเคราะห์พฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ประชากรแสดงความคิดเห็นให้กับ 6 ข้อคำถามอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 4.55

1.2 ผลการศึกษาวิธีการที่เป็นเลิศในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของชุมชน สรุปได้ว่าการดำเนินงานศูนย์ฯ จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนควรเป็นหน้าที่ของประชาชนในชุมชน โดยผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งอาสาสมัครต่าง ๆ และควรมีกฎหมายรองรับ ควรมีขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เหมือนกันทุกศูนย์ฯ กระบวนการยุติธรรมควรมีการขึ้นทะเบียนอาสาสมัครฯ มีงบประมาณสนับสนุน มีกฎหมายรองรับ มีการประชาสัมพันธ์ มีการประสานงานอย่างเป็นรูปแบบธรรม ผู้ไกล่เกลี่ยในชุมชนควรมีการเพิ่มความรู้ให้ประชาชนไว้วางใจ และเชื่อมั่นต่อศูนย์ในด้านความสะอาด ไว้วางใจรวดเร็ว ความขัดแย้งไม่บานปลาย และไม่เสียหน้า รวดเร็ว ประหยัด เกิดความพึงพอใจทั้ง 2 ฝ่าย ดังนั้น ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทจะต้องสร้างความยั่งยืน เป็นอิสระ โดยมีกฎหมายรองรับมีงบประมาณ มีการเพิ่มพูน

ความรู้ มีการสื่อสาร และการสนับสนุนจากส่วนกลางอย่างชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงบทบาทภารกิจของชุมชน โดย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครต่าง ๆ ผู้นำทุกประเภท และเจ้าหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมแต่ไม่แทรกแซงการทำงาน สถานที่ตั้งควรอยู่ใกล้ชุมชน สามารถกระจายการบริการได้อย่างทั่วถึงต่อเนื่อง

1.3 ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องของชุมชนในการใกล้เคียงระดับข้อพิพาท สรุปได้ว่าการดำเนินงานศูนย์ฯ มีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าแบบพิมพ์ ค่าน้ำดื่ม ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับผู้มาติดต่องานด้านต่าง ๆ ประชาชนรู้จักศูนย์ฯ ด้วยการประชาสัมพันธ์ ยุติธรรมสัญญา เครือข่าย เสียงตามสาย โทรศัพท์ ประชาชนเกิดความพึงพอใจ ศูนย์ควรอยู่ต่อไป เพราะการใกล้เคียงสำเร็จโดยผู้นำชุมชนเอง ทำแบบเครือญาติ ใช้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ ผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ จบที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ เพราะมีการเลือกกรรมการมาใกล้เคียง คู่กรณียินยอม ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จ ประชาชนคู่กรณีมาด้วยใจสมัคร ไม่มีค่าตอบแทน ปัจจัยภายนอกเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ราชการ แบ่งเบาภาระการทำงานของอำเภอ ไม่ใช้งบประมาณ ทำแบบชาวบ้าน นับถือผู้ใหญ่บ้านคนไหน ผู้นำคนไหน ไปเอามา ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ขาดความรู้ด้านการใกล้เคียง ขาดบุคลากรในการดำเนินงาน ขาดสถานที่ที่เหมาะสมและอุปกรณ์สำนักงานที่จำเป็น ประชาชนพึงพอใจเพราะศูนย์ฯ เปิด 24 ชั่วโมง ไม่มีค่าใช้จ่ายไม่มีระบบราชการ มีความยืดหยุ่น ประชาชนพอใจเกิดความยุติธรรมทั้ง 2 ฝ่ายปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ซ้ำเอง ขาดความรอบคอบ ขาดงบประมาณ ความเหลื่อมล้ำ ความมีมาตรฐานสร้างงานเชิงรุก ทุกเงื่อนไขเป็นเรื่องคุยกันในชุมชน ไม่ต้องมีรูปแบบขั้นตอนมาก ทำเพียงให้ชุมชนอยู่ตลอดไปควรมีการช่วยเหลือด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่องการดำเนินการศูนย์ฯ มีข้อมูล ควรขยับออกจากระบบราชการ ส่วนใหญ่มีความสำเร็จในชุมชน เพราะเป็นแบบชาวบ้าน โปร่งใส สบายใจ ทำงานเพื่อประชาชน ไม่แสวงหาประโยชน์ เชื่อมั่นว่าทุกคนสามารถเป็นเครือข่ายได้ ถ้าได้อบรมเพิ่มเติมความรู้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านกันเอง ทำแบบเครือญาติเกิดผลสำเร็จเป็นการแบ่งเบาภาระอำเภอ ไม่ใช้งบ นับถือผู้ใหญ่คนไหนไปเอามา ขาดการส่งเสริมด้านความรู้เรื่องใกล้เคียงระดับข้อพิพาท ขาดบุคลากรด้านต่าง ๆ ผลการดำเนินการประชาชนพอใจทั้ง 2 ฝ่าย ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการก่อน ระหว่าง หลังดำเนินการใกล้เคียง การใกล้เคียงไม่ยุ่งยากเพราะเป็นคนในตำบลเดียวกัน ปัญหาเดียวกัน ปัญหาหลัก ๆ คือ ขาดงบประมาณ ไม่มีกฎหมายรองรับ การยอมรับ ควรจัดฝึกอบรมด้านใกล้เคียงให้ประชาชนที่สมัครใจส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรในชุมชนให้มีความสนใจในเรื่องดังกล่าวการอบรมแต่ละครั้งควรจะต้องต่อเนื่องไม่ใช่อบรมแต่ละครั้งอบรมตามนโยบายไม่เป็นไปตามบริบทของชุมชน

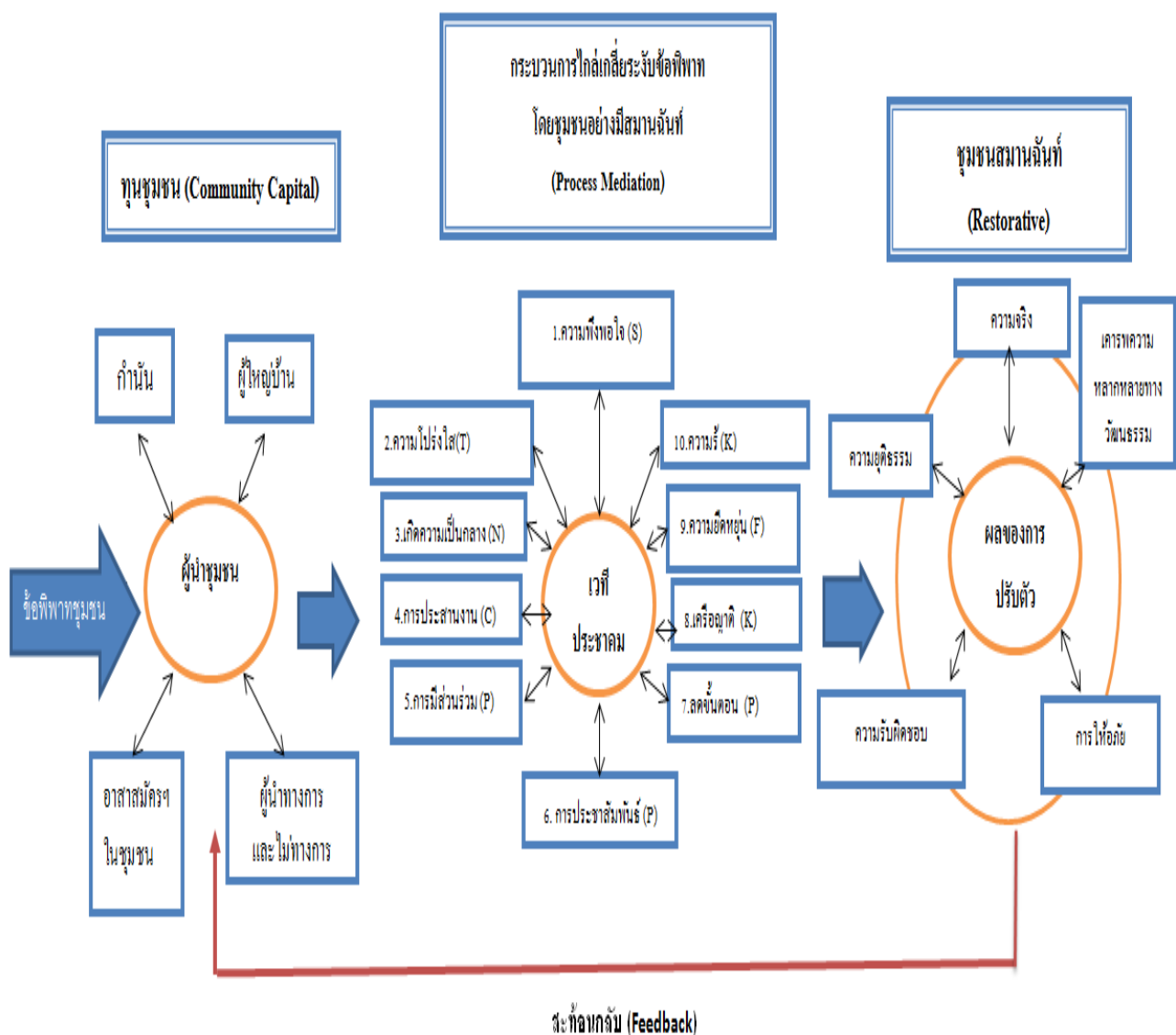
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนา และประเมินรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีमानฉันทิโดยอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.1 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ศึกษา ข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพโดยจากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ พื้นที่ตำบลเวียง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งพบว่า ประชาชนมีกระบวนการดำเนินการด้านการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีमानฉันทิยังคงให้ผู้นำท้องถิ่น อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัคร ผู้นำแบบทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นทุนของชุมชน (Community Capital) เป็นผู้นำในการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทในชุมชน กระบวนการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีमानฉันทิ ยังคงใช้ศักยภาพของชุมชน ศักยภาพของชุมชน คือ การที่ชุมชนมี “คน ความรู้ ทรัพยากร” ไม่ได้ “โง่ จน เจ็บ” แต่ขาด

โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ไม่มีความรู้ในการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ชาวบ้านสามารถค้นหาศักยภาพของชุมชนได้จากคน คือ การค้นพบความรู้ความสามารถของคนของผู้รู้ คนที่สั่งสมความรู้และประสบการณ์จากการทำงาน จากการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมในด้านต่าง ๆ คนที่เป็นครู เป็นแรงงาน ความรู้ คือ องค์ความรู้ และตัวความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการดำรงชีวิตการทำมาหากิน การอยู่ร่วมกัน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังนั้น การใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ จึงต้องใช้ศักยภาพของชุมชน อาทิ ความพึงพอใจ (Satisfaction) ความโปร่งใส (Transparency)ความเป็นกลาง (Neutrality) การประสานงาน (Coordination) การมีส่วนร่วม (Participation) ประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ขั้นตอนการทำงาน (Process works) เครือญาติ (Kinship) ความยืดหยุ่น (Flexibility) และความรู้ ((Knowledge) ซึ่งนอกจากการใช้ศักยภาพของชุมชนแล้วชุมชนยังต้องใช้เวทีประชาคม ซึ่งหมายถึงการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง เช่นการแก้ไขปัญหาของชุมชน การกำหนดข้อตกลงร่วมกัน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีวัตถุประสงค์หรือสนใจในเรื่องเดียวกัน เป็นการรวมตัวกันตามสถานการณ์ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย และศีลธรรมอันดีของสังคม ทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ด้วยกัน มีความรัก ความเอื้ออาทร ผูกพันต่อกันด้วยความรู้สึกลำบากในความเป็นเจ้าของชุมชนผลของการดำเนินการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนทำให้เกิดความเป็นธรรม (Adaptation) ในชุมชน คือ เกิดความสมานฉันท์ในชุมชน ซึ่งหมายถึง การที่ชุมชนใช้วิธีการใด ๆ ซึ่งผู้เสียหาย และผู้ถูกกระทำผิดในกรณีที่เหมาะสมอาจมีบุคคล หรือสมาชิกคนอื่นของชุมชนได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมีผู้ประสานงานจัดกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทของคนที่อยู่ในชุมชนโดยอยู่บนพื้นฐานของ

1. ความจริง (Truth) คือ ให้ความสำคัญกับ “ความจริง” ทั้งในเครื่องมือและเป้าหมายของสังคมสมานฉันท์เพื่อสร้างความยั่งยืน
2. ความยุติธรรม (Justice) ให้ความสำคัญ กับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ด้วยการส่งเสริมแนวคิดวิเคราะห์ในสังคมไทย ให้เรียนรู้การแยก “คนผิด” ออกจาก “ความผิด” ตลอดจนเรียนรู้วิธีการมองปัญหาความรุนแรงในบริบทเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมให้เห็นคนบริสุทธิ์ทุกกลุ่มต่าง ๆ ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง
3. ความรับผิดชอบ (Accountability) ส่งเสริมระบบและวัฒนธรรมความพร้อมรับผิดชอบในระบอบราชการ เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับคดีให้ครบถ้วน
4. การให้อภัย (Forgiveness) ให้ตระหนักถึงความทุกข์ยากของเหยื่อความรุนแรงขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงศักยภาพของสามัญชน ที่จะให้อภัยผู้ที่กระทำร้ายต่อตนและครอบครัว ก้าวพ้นความเกลียดชังผู้คนที่ต่างจากตน และเป็นผู้ทำร้ายคนที่ตนรัก
5. การเคารพความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ส่งเสริมสานเสวนาระหว่างกัน (Dialogue) ให้ความสำคัญกับขันติธรรมในฐานะคุณค่าทางการเมือง การเรียนรู้ศาสนาต่าง ๆ แนวปฏิบัติ และคำสอนเพื่อสร้างความเคารพความเชื่อของผู้อื่นพร้อมกันไป

จากข้อมูลทีกล่าวนำมาทำให้สามารถเข้าใจรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ ว่ามีลักษณะอย่างไร ซึ่งได้วิเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนามแล้วนำมาสังเคราะห์กับแนวคิดการสร้างรูปแบบของคีฟส์ (Keeves, 1988 : 561-565) ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างรูปแบบที่มีลักษณะแผนผัง (Schematic Models) และแนวทางการศึกษารูปแบบการปรับตัวในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนของแฟรงค์ เอลลิส (Frank Ellis) ที่ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงทุนในการดำรงชีวิต (Access) จึงสามารถสรุปรูปแบบการปรับตัวของชุมชนในการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ได้ ตามแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ (CPR MODEL)

จากข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ทำให้สามารถเข้าใจกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทโดยเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างทุนของชุมชน (Community Capital) กับกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของโดยชุมชน (Conflict reconciliation mediation model by community) และผลของการปรับตัว (Output Adaptation) โดยกระบวนการปรับตัวดังกล่าวสามารถอธิบายได้ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ทุนชุมชน (Capital Community)

1. กำนัน หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทของกำนัน ดูแลทุกข์สุขของลูกบ้าน ช่วยเหลือกิจการของหมู่บ้าน มีจิตสาธารณะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในตำบล
2. ผู้ใหญ่บ้าน หมายถึง เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง (ไม่ใช่ผู้บริหารท้องถิ่น) ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้าน
3. ผู้นำ หมายถึง เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จของชุมชน และองค์การต่าง ๆ ทั้งนี้ เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผนสั่งการดูแล และควบคุมให้บุคลากรของชุมชนปฏิบัติงานต่าง ๆ
4. อาสาสมัคร หมายถึง ผู้ที่สมัครใจทำงานเพื่อประโยชน์แห่งประชาชนและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็น

การมีทุนในการปรับตัวนั้นเป็นเงื่อนไขที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการปรับตัว โดยชุมชนสามารถนำเอาทุนที่มีอยู่มาขับเคลื่อน และสร้างกระบวนการปรับตัว ซึ่งพบว่า กระบวนการปรับตัวที่ประชาชนนำมาใช้ มีดังนี้

1. ความพึงพอใจ (Satisfaction) หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจที่เกี่ยวกับลักษณะของงาน ปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่ความพอใจในงานที่ทำ
2. โปร่งใส (Transparency) หมายถึง การกระทำการใด ๆ ของภาครัฐทั้งในระดับบุคคลและองค์กรที่ผู้อื่นสามารถมองเห็นได้ คาดเดาได้ และเข้าใจได้ ครอบคลุมถึงทุกการกระทำที่เป็นผลจากการตัดสินใจของผู้บริหาร การมีระบบงาน และขั้นตอนที่ชัดเจน
3. ความเป็นกลาง (Neutrality) หมายถึง ความไม่เอนเอียง ไม่ฝักใฝ่ ไม่เข้าข้าง ไม่เอาใจช่วย หรือไม่เห็นความสำคัญกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะ ยึดความถูกต้องเป็นหลักโดยอย่ามองตัวเองเป็นศูนย์กลาง เอาใจเขามาใส่ใจเรา มองอย่างวิเคราะห์เจาะลึก อย่าเอาอารมณ์มาเป็นสาเหตุ และมองไปเพื่ออนาคต อยู่ไม่ใช่แยกส่วนในการทำงาน
4. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้งานและผู้ร่วมดำเนินงานด้านต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่ทำงานซ้อนกัน ขัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน
5. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเห็นพ้องในเรื่องของการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหาด้านตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม
6. การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) หมายถึง การติดต่อสื่อสารจากกลุ่ม ชุมชน ไปสู่สาธารณชนที่เกี่ยวข้อง

7. ลดขั้นตอนการทำงาน (process works) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ซึ่งในที่นี้ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ดีขึ้น จะเรียกว่าเป็นการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิมก็ได้

8. เครือญาติ (Kinship) หมายถึง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนของคนนั้นมีความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติ เป็นเงื่อนไขประการหนึ่งที่ทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นใน

9. ความยืดหยุ่น (Flexible Adaptation) หมายถึง ความยืดหยุ่นมีความจำเป็นต่อกระบวนการปรับตัวของคนในชุมชน

10. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง พฤติกรรมขั้นต้นของผู้รับข้อมูลข่าวสาร และเกิดจำได้โดยอาจเป็นการนึกได้ หรือ โดยการมองเห็นได้ยิน หรือจำได้

2.2 เมื่อได้สร้างรูปแบบโดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องแล้วผู้วิจัยได้นำรูปแบบไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประเมินรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์ ซึ่งผลการประเมินพบว่า ผลรวมของความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ย 3.53 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.16 และผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อภาพรวมรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์อยู่ในระดับมาก และความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.10 แสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อภาพรวมรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์อยู่ในระดับปานกลางสำหรับค่าความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.16 แสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อภาพรวมรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์อยู่ระดับมากเช่นกัน ส่วนการนำไปใช้ประโยชน์มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.72 แสดงให้เห็นว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อภาพรวมรูปแบบการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์อยู่ระดับมากเช่นกัน

2.3 หลังจากที่ได้ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินแล้ว ผู้วิจัยได้จัดเวทีให้ผู้นำชุมชน จำนวน 35 คน มาให้ความคิดเห็นในด้าน ความเหมาะสม ความเหมาะสม (propriety) พิจารณาจากองค์ประกอบของรูปแบบที่นำเสนอมีความครอบคลุมในการดำเนินการในชุมชนแต่ละขั้นตอนของชุมชนหรือไม่ ความเป็นไปได้ (feasibility) พิจารณาจากข้อเสนอที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยการพิจารณาถึงทรัพยากรมีเพียงพอที่จะปฏิบัติได้หรือไม่ ปลอดภัย (feasibility) พิจารณาจากความปลอดภัยของชุมชนในความเป็นญาติพี่น้องของคนในชุมชน ซึ่งอยู่ร่วมกันมีวิถีชีวิตเหมือนกัน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับในสังคมเดียวกันการนำไปใช้ประโยชน์ (utility) ได้จริงพิจารณาจากผลดีที่จะเกิดขึ้นต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยรวม ซึ่งผลการประเมินพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์ใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนพบว่าผู้ตอบแบบประเมินความคิดเห็นส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเรื่องรูปแบบมีความสมบูรณ์ครอบคลุมต่อความเป็นชุมชนและการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทโดยชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนอยู่เป็นสองอันดับแรก $\bar{X} = 4.65$ ลำดับต่อมาคือ รูปแบบมีความเหมาะสมกับชุมชน และ รูปแบบมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.60$ และสองลำดับสุดท้ายคือ รูปแบบ

รูปแบบดังกล่าวจะมีการดำเนินการที่เหมาะสม รวดเร็วสะดวกต่อคนในชุมชนและรูปแบบดังกล่าวมีความทันสมัย
ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน $\bar{X} = 4.57$

ดังนั้น จากการผลการวิจัยทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณจึงเห็นว่า เมื่อมีเหตุต่างๆ เกิดขึ้นใน
ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องนำเรื่องไปบอกต่อกันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น อาสาสมัครต่าง ๆ และบุคคลเหล่านี้
เมื่อได้รับเรื่องก็จะเรียกคูกรณีทุกฝ่ายมาเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนจนเสร็จกระบวนการ ซึ่ง
สอดคล้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามที่ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) ได้สรุปความหมายของ
การมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์
กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิด
ความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย และวิเชียร พันธุ์เครือบุตร และรุจินันท์ วาธีวัฒน์ (2553 :
บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย
ผลการวิจัยพบว่า สภาพความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนในวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สังคมไทยมีการ
พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องในทุกระดับ แต่เป็นไปอย่างช้าๆ ความเป็นประชาธิปไตยเป็นไปตาม
การรับรู้ผ่านผู้นำในระดับต่างๆ ความเป็นประชาธิปไตยเป็นเพียงความรู้สึก ยังไม่ใช่สิ่งที่มีการปฏิบัติในการ
ดำรงชีวิตร่วมกันของคนในสังคม ดังนั้นเมื่อใดที่มีความขัดแย้งทางความคิด จะนำไปสู่ความคิดในการเอาชนะต่อ
กัน มากกว่าการใช้เหตุผล อย่างประชาธิปไตย เมื่อใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เข้าสู่
กระบวนการทางกฎหมายพบว่า ด้วยกระบวนการไกล่เกลี่ย ที่ใช้หลักการบริหารความขัดแย้ง ที่มีแต่ผู้ชนะ และ
การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีสิทธิแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นประชาธิปไตย และหาทางออกอย่างประนีประนอม
ไม่ได้มุ่งเน้นการตัดสินที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดหรือแพ้ ทำให้ประชาชนที่ผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย
มีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของตนเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของนุชา ดอกตาลยงค์ (2558 :
Veridian E-Journal) เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด : กรณีศึกษา
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ความสัมพันธ์ของยุติธรรมและเจ้าหน้าที่ของ
สำนักงานยุติธรรมไปถึงประชาชนในพื้นที่ใช้ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการใช้การพูดคุยติดต่อกันมากกว่าการ
ใช้อำนาจในการสั่งหรือบังคับ เน้นการให้บุคลากรเสนอความคิดเห็นที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ
เป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบครอบครัวทำให้บรรยากาศของการทำงานเป็นไปในรูปแบบที่เป็นกันเอง และ
สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญาณัฐ ธาริบุญ และนภดล เจนอักษร (2558 : Veridian E-Journal) เรื่อง การ
บริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนระดับปฐมวัย
พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของผู้บริหารสถานศึกษามีความ
เหมาะสม มีความเป็นไปได้ มีความถูกต้อง และมีการใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งการศึกษาที่กล่าวมาสอดคล้องกับ
การไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนอย่างมีสมานฉันท์อันสอดคล้องกับการวิจัยของ วาสนา ศรีอิศรลาภ และ
จิราวรรณ คงคล้าย (2559 : Veridian E-Journal) จะนำไปสู่การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรแห่งยุค
สารสนเทศ สู่องค์การยุคใหม่ในอนาคต คือ 1. การมุ่งมั่นเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2. การเปิดใจยอมรับการ
เปลี่ยนแปลงและปรับตัวเข้ากับโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่น 3. มีความคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอ 4. การทำงานเป็น

ทีม ซึ่งเป็นพื้นฐานของระบบการทำงานทั้งหมด 5. เปิดใจยอมรับการแบ่งปันข้อมูลสารสนเทศ และ 6. การสนับสนุนจากองค์กรและการแสดงออกถึงการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทในระดับชุมชน
2. ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เกี่ยวกับผลกระทบเชิงบวกและผลกระทบเชิงลบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยชุมชน
3. ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เกี่ยวกับศักยภาพและความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชมพู โกติธรมย์.(2552).ศตวรรษที่ 21 ปัจจัยการผลิตที่ทำท้าทายก้าวอย่างที่ต้องปรับของไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี .(2551).สภาวะที่สมบูรณ์หมอบ้าน.สิงหาคม.กรุงเทพฯ.
- วันชัย วัฒนศัพท์.(2550).ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 3 ขอนแก่น: ศิริภณธ์ออฟเซต.
- วิเชียร พันธุ์เครือบุตร และรุจินันท์ วาธีวัฒนรัตน์.(2553).การพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย.งานวิจัยมหาวิทยาลัยนครราชสีมา.
- สมภาคย์ ตระการกุลพันธ์.(2552).ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรม.หลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)รุ่นที่ 12.
- นุชา ดอกตาลยงค์.(2558). การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด : กรณีศึกษา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสงคราม. Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2558.
- กัญญวัญญ์ ธาริบุญ,นภดล เจนอักษร,(2558).การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนระดับปฐมวัย. Veridian E-Journal,Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-เมษายน 2558.

วาสนา ศรีอิศรลาภ, จีราวรรณ คงคล้าย,(2559). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การแห่งยุคสารสนเทศสู่
องค์การยุคใหม่ในอนาคต. Veridian E-Journal,Silpakorn University ฉบับภาษาไทย
สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2559.

ภาษาต่างประเทศ

Ellis, F.(2000). **Mixing It : Rural Livelihoods and Diversity in Developing Countries**. Oxford :
Oxford University Press.

Keeves, P. J. (1988). **Educational research methodology, and measurement: An
international handbook**. Oxford, England : Pergamon Press.